

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

TÜRK DİLİ - 2

12. HAFTA

1. BİLİMSEL YAZILARI HAZIRLAMA YÖNTEMLERİ

- 1.1 Konu Seçimi
 - 1.1.1 Konu Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar
- 1.2. Malzeme Toplama:
- 1.3.Zaman Yönetimi
- 1.4. Plan
- 1.5. Not Alma
- 1.6. Saha Çalışması
- 1.7. İfade ve İmla
- 1.8. Bilimsel Dürüstlük
- 1.9. Ön Söz Yazma
- 1.10. Giriş Yazma
- 1.11. 1.11. Sonuç Yazma
- 1.12. Dipnot Verme
- 1.13. Bibliyografya Düzenleme

2. KAYNAK TARAMA YÖNTEMLERİ

- 2.1.Kütüphanelerden Yararlanma Yöntemleri
- 2.2.Alfabetik Kataloglar
- 2.3. Sistematik Kataloglar

3. DİZİN (İNDEKS) HAZIRLAMA

- 3.1. Kişi Adları İndeksi
- 3.2. Yer, Topluluk, Ulus, Kabile Adları İndeksi

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

1. BİLİMSEL YAZILARI HAZIRLAMA TEKNİKLERİ

İlim kelimesi dilimize Arapçadan “ilm, ilim” kelimelerinden girmiştir. Bugünkü Türkçemizde “bilim” kelimesi ile Türkçeleşmiş olan kavram, “birleştirilmiş ve düzenlenmiş bilgiler sistemidir” ki, olayların incelenip düzenlenmesinde belli metotları bulunmaktadır. Bilimsel çalışmalarda işte bu metotların bilinmesi ve uygulanması gerekir. Araştırmacıyı gerçeklere götüren yol demek olan metot ise, her işte olduğu gibi bilimde de başarının vazgeçilmez temel ögesidir.

Bilim gerçeği anlama faaliyetidir. Bilimin amacı tanımlama, açıklama, kestirme, denetlemedir.

Bilim olayları anlama ve açıklama yoludur. Bilim olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurar. İşte Üniversiteler, bilimsel araştırma metotlarının öğretildiği ve bilimsel araştırmaların gerçekleştiği bilim merkezleridir. Burada öğrenciler, ezbere dayanan bir sistemden uzak olarak araştırma yapmaya yönlendirilir. Seminer ödevlerinin verilmesinin; lisans, yüksek lisans ve doktora tezlerinin yaptırılmasının temeli de budur.

Bir araştırmanın bilimselliği, her şeyden önce üzerinde durulan konunun tarafsız ve bilim kurallarına göre hazırlanmış olmasına bağlıdır. Kişisel görüşler, inançlar, yaşayışlar ve zevkler bilimsel bir yazıda yer almaz. “**Aklın yolu birdir**” dendiği gibi, bilimin de yolu bellidir, birdir. Bilim yolunun ilk adımı, bilim adamında veya bir konu üzerinde araştırma yapacak kişide konuyla ilgili aşkın, zevkin uyanmasıdır.

1.1. Konu Seçimi

Bir araştırmaya başlamadan önce araştırmacı öncelikle kendisine

- Neyi araştıracağını,
- Niçin araştıracağını,
- Nasıl araştıracağını

soracak ve bu sorulara cevap bulacak. Bu hazırlık aşamasında konu seçimi ile birlikte yakın kaynaklara ulaşma, konuyla ilgili kişilerle konuşma, konuyu sınırlandırma, metot ve teknikleri tespit etme, geçici plan yapma, kaynakları tespit etme gibi işler vardır.

Bilimsel çalışmalarda öncelikle konu seçiminde dikkatli olmak gerekir. Seçilecek konu hem çalışanın zevkine ve kapasitesine uygun olmalı hem de mevcut araştırmaların tekrarı olmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında bir lisans tezi bir seminer ödevinden, bir doktora tezi de bir yüksek lisans tezinden farklıdır.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

1.1.1. Konu Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- Konunun daha önce üzerinde çalışılıp çalışılmadığı bilinmelidir.
- Çalışılacak konu önceki çalışmaları aşacak, konuya yeni boyutlar kazandırılacaksa çalışmaya devam edilmelidir. Bunun için de önce bibliyografya taraması yapılmalıdır. Bütün yönleriyle konu ele alınıp incelenmiş ise, çalışmayı yarıda kesmekte yarar vardır.
- Konu seçiminde araştırmacının muhakkak cevaplaması gereken ele alınan konunun yeniden çalışmaya muhtaç olup olmadığı, bu konuda doldurulacak boşlukların bulunup bulunmadığı, elde edilecek sonuçların pratik ve uygulama değerinin bulunup bulunmadığıdır.
- Konunun tespiti kadar, konunun sınırlarının çizilmesi de önemlidir. Bu sınırlar da malzeme topladıkça belirir.

1.2. Malzeme Toplama

Konu seçimi yapıldıktan sonra malzeme toplama(bulma) işine girilir. Konuyla ilgili kaynaklar okunur, notlar alınır. Gözlem ve deneyler yapılarak bilgiler elde edilir ve bu bilgiler sınıflandırılır. Araştırmacı, konusuyla ilgili daha önceden yapılmış çalışmaları veya konusuna yakın çalışmaları mutlaka önceden incelemelidir.

Bu konuda belli başlı kaynaklar şunlardır:

- Ansiklopediler (Türk Ansiklopedisi, Hayvanlar Ansiklopedisi gibi);
- Yıllık ve almanaklar (ansiklopedileri tamamlayıcı nitelikteki yıllık yayımlardır.);
- Biyografik sözlükler ve dizinler; atlaslar; dergi, gazete ve makaleler; kitaplar; bibliyografyalar; tezler.

1.3. Zaman Yönetimi

Zaman, her işte olduğu gibi bilimsel araştırmalarda da en gerekli öğelerdendir. Araştırmada seçilen konu araştırmacının yeteneklerine, imkânlarına ve ayırabileceği zamana uygun olmalıdır. Bunun için bilimsel araştırmalarda bu varlıktan yani zamandan çok iyi yararlanmak gerekir. Zamanın iyi değerlendirilmesi, araştırmaya başlamadan önce yapacağımız planın sağlamlılığına bağlıdır.

1.4. Plan

Bilimsel araştırmalarda uyulması gereken bir husus da plandır. Nasıl bir ders çalışmanın, bir mimari eserin, bir şehirleşmenin, bir yerleşimin, bir resmin vb. işlerin ve çalışmaların bir planı var ise bilimsel araştırmanın da bir planı olmalıdır. “Niçin” ve “nasıl” soruları dikkate alınarak hazırlanacak plan, zaman kaybını önleyecek, başarıya ulaşmada araştırmacıya büyük kolaylık sağlayacaktır. Önce geçici bir plan yapılır. Kaynak eserler incelenip malzeme toplandıktan sonra da asıl plan ortaya çıkar. Esas çalışma bu plana göre yürütülür.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

1.5. Not Alma

Bilimsel araştırmalarda, yapılan çalışma ister kütüphanelere dayalı, isterse sahaya dayalı olsun; zaman kaybetmemek, plansızlığa düşmemek ve konuya hakim olmak için not almanın önemi de çok büyüktür. Bu konuda araştırmacı sabırlı, azimli ve dikkatli olmak zorundadır. Öyle zaman olur ki; pek çok kitap incelenir ve konuyla ilgili bir şey bulunamayabilir. Bazen de bir kitaptan, kimsenin dikkatini çekmeyen, karanlığı aydınlatan pek çok bilgiler bulunabilir. İşte hemen bunları not almak gerekir. Not alınan fişlere yazarın adı, eserin künyesi ve sayfasıyla birlikte mutlaka yazılmalıdır.

Bugün her ne kadar bilgisayar ve internet kolaylıkları var ise de not almanın her dönem için geçerli, sağlam ve faydalı bir yönü vardır. Aslında, gerçek bilim adamları, bir eseri okurken, değişik konuları göz önünde bulundurarak önceden not alırlar. Biriken bu notlar sayesinde, bir müddet sonra çok kıymetli araştırmalar ortaya konulur. Gerçek bilim adamlarında not alma bir şevk, bir zevk haline gelir. En kıymetli zamanlarını kitap okumaya ve fişlere not almaya ayırırlar. Bu işten büyük bir haz duyarlar.

Bilimsel çalışmalarda fotokopi tekniği, zamandan tasarruf açısından araştırmacılar için büyük bir kolaylıktır. Not alma yoluyla zaman kaybına sebep olacak uzun pasajların fotokopisi alınır.

1.6. Saha Çalışması

Bilimsel araştırmalarda yazılı kaynaklar yeterli olmayabilir. Saha araştırması yaparak, sözlü olarak bilgi toplanması gerekebilir. Özellikle folklor, coğrafya, arkeoloji, sanat tarihi ve ağız derlemelerinde, saha çalışması yapmak çok önemlidir. Saha çalışmasında başvurulacak kaynak, insan olduğu için; doğru ve yararlı bilgi alabilmek açısından insan psikolojisinin, çevrenin ve kaynak insanın içinde yaşadığı toplumun kültür değerlerinin bilinmesi gerekir. Alınacak bilgiler teyp gibi bir ses alıcı ile kaydedilmek isteniyorsa, kullanılan alet kesinlikle kaynak kişiye sezdirilmemelidir. Sorular ve alınacak bilgiler, bir sohbet ortamı içerisinde gerçekleştirilmelidir. Kaynak kişinin adı soyadı, yaşı, cinsiyeti, dini, mezhebi, tahsili gibi bilgiler de not edilmelidir.

1.7. İfade ve İmla Bilimsel çalışmalarda kullanılan ifade de şu hususlara özellikle dikkat edilmelidir:

- İyi, doğru, düzgün ve anlaşılır bir Türkçe kullanmak gerekir.
- Kullanılan kelimeler, okuyucunun anlayacağı cinsten olmalıdır.
- Unutulmuş olan kelimeleri veya “uydurukça” denilen kural dışı türetilmiş kelimeleri kullanmamalıdır.
- Cümleler Türkçe cümle yapısına göre kurulmalı, devrik cümleye yer verilmemelidir. Aynı cümlede, kelime tekrarına düşülmemelidir.
- Alıntılar mutlaka tırnak içerisinde gösterilmeli, arka arkaya gelecek uzun alıntılara yer verilmemelidir.

1.8. Bilimsel Dürüstlük

Bilimsel araştırmalarda üzerinde durulması ve mutlaka uyulması gereken bir husus da dürüstlüktür. Her meslekte olduğu gibi bilimde de bir ahlâk vardır. Araştırmacı, bilim ahlâkına sahip olmak zorundadır. Bunun için eskiler bilim adamlarına “ilmiyle âmil” derler. Biz buna bir de “insan-ı kâmil” ifadesini ekleyelim. “İlmiyle âmil, insan-ı kâmil” olabilmek ne büyük bir fazilettir. Araştırmacı, bilim adamı kolay seçmez, zoru ve bilimsel olanı seçer. Başkasının

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

yaptığı bir çalışmayı ufak tefek değişikliklerle kendine mâl edemez. Çalışmasında faydalandığı kaynak eserlerin mutlaka dipnotlarda bibliyografyasını verir. Alıntı cümleleri tırnak içerisinde gösterir. Başkasına ait fikir ve görüşleri kendisininmiş gibi yazmaz.

1.9. Ön Söz Yazma

Ön söz bir eserin takdim yazısıdır. Okuyucu, eseri eline alınca içindekilerden sonra ön sözle karşılaşır. Ön söz kitabı tanıtıcı mahiyettedir. Bu sebeple ön söz, çalışma tamamlanınca yazılır. Ön sözde, üzerinde durulan konunun önemi, konunun seçilişi, bu alanda daha önce yapılmış olan çalışmalar, bu çalışmalara ilaveten konuyla ilgili ortaya konan yenilikler, kaynaklar hakkında kısa ve öz bilgi verilir. Konunun işlenişi, getirilen yenilikler, eksiklikler, sebepleriyle birlikte dile getirilir.

Ön sözde eserle ilgili okuyucuya söylenecek konular bulunur. Bir bakıma ön söz, yazar ile okuyucu arasındaki tanışma konuşmasıdır.

1.10. Giriş Yazma

Giriş, eserin konusu hakkında öz bilgi vermek, okuyucuyu esere hazırlamak için yazılır. Giriş, bir bakıma esere başlangıç olup, ön sözden sonra gelen bölümdür. Giriş, yazar ile okuyucunun bilimsel olarak ilk karşılaştıkları yerdir. Burada, eserle ilgili ön sözde kısaca temas edilen bilgiler, genişçe verilir. Girişi okuyan birisi, eserin bütününe okumadan önce eserle ilgili geniş bilgiye sahip olur.

1.11. Sonuç Yazma

Sonuç, bir araştırmanın önemli aşamalarındandır. Ele alınan konunun belli metot ve tekniklerle incelenmesi, elde edilen sonucun ortaya konması, sonuç bölümünde kısa, öz ve net olarak anlatılır. Bilimsel araştırmalarda “giriş” ile “sonuç” bir bütünlük göstermelidir. Sonuç bölümünde genellikle bir çalışmanın özeti verilir. Araştırmanın ulaştığı genellemeler yapılarak önerilerde bulunulur.

1.12. Dipnot Verme

Bilimsel çalışmalarda, bilgilerin nereden alındığını dipnotlarda göstermek, metot ve bilim ahlâkı bakımından önemlidir. Verilen dipnotlardaki eserler, çalışmanın bilimselliğini gösterir. Üzerinde durulan konuyla ilgili daha geniş bilgi edinmek ve araştırma yapmak isteyenler, yine bu dipnotlardan faydalanırlar. Bu sebeplerden dolayı bilimsel çalışmalarda dipnotu kullanmak önemli ve gereklidir.

1.13. Bibliyografya Düzenleme

Milletler arası bir deyim olarak kullanılan bibliyografya kelimesi biblio (kitap) ve grafi (yazmak) kelimeleriyle ilgilidir. Bibliyografya, yazma ve basma eserlerin oluşumu, sınıflara ayrılışı ve bu konulardaki bilgilerin nasıl düzenlendiği konusundan bahseden bir bilim dalıdır. Ayrıca çeşitli konularda yazılmış kitap, makale, gazete ve dergilere ait listelere de bibliyografya adı verilir.

Ülkelerince ve dünyaca tanınmış bilim adamlarıyla ilgili yazılmış kitap ve makaleleri bir araya toplayan eserler de bibliyografya eserleridir. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu; Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu; gibi.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

Kitaplar genellikle kaynakçada şöyle gösterilir: Yazarın soyadı, adı, kitabın adı, baskı sayısı, varsa çeviren, yayınevi, yayınlandığı il, yayın yılı. Kitap adları koyu (bold) verilir. Derleme eserlerde derleyenin soyadı ve adı yazılarak eserin derleme olduğu Türkçede (der.), İngilizce 'de (ed.) ile belirtilir. Hazırlayan da aynı şekildedir. Hazırlayan ve düzenleyen ifadeleri kısaltılarak (hızl., dzl.) yazılır.

Makalelerin kaynakçada gösterilmesi yazarın soyadı, adı, makalenin başlığı, varsa çevirenin adı, derginin adı, cilt (C.) Numarası, Sayı (S.) numarası, yayınlandığı il, yayım yılı yazılır. Makale tırnak içinde verilir. Derginin adı koyu (bold) veya italik yazılır.

Yazar adına göre hazırlanan kaynakçalarda yazarın soyadından sonra virgül konulması unutulmamalıdır. İster yazar adına ister kitap adına göre olsun her iki şekilde de alfabetik sıralama yapılır.

2. KAYNAK TARAMA YÖNTEMLERİ

2.1. Kütüphanelerden Yararlanma Yöntemleri

Bilimsel araştırmalarda kitaplar ve kütüphaneler başvurulacak ilk yerdir. Hangi konu olursa olsun, bilgi ve görgümüzü kitaplardan edineceğimiz bilgilerle artırırız. Bu sebeptendir ki, her eğitimcinin ve ailenin küçük yaşlardan itibaren çocuklarına kitap ve kütüphane sevgisini aşılması şarttır.

Kütüphaneler, her birine maddeten sahip olamayacağımız eski ve yeni, Türkçe ve yabancı dillerle yazılmış kitapların, süreli yayınların bir sistem içerisinde toplandığı ve okuyucuya sunulduğu merkezlerdir. Buralardan en kısa zamanda ve yeterince faydalanabilmek için kitapların tasnif edilişi, katalogların hazırlanışı, kitap isteme fişlerinin hazırlanışı gibi konular hakkında bilgi sahibi olmak gerekir.

Yeri gelmişken belirtelim ki, resmî ve özel kütüphanelerimizde Türk, Arap ve Fars dillerinde edebiyat, dil, tarih, coğrafya, tıp, matematik, astronomi vb. bilim dallarında Arap harfleriyle yazılmış binlerce el yazma eserimiz vardır.

Basma eserlere gelince, bunlar da ya eski harflerle ya da yeni harflerle basılmış eserlerdir. Özellikle eski harflerle basılmış eserlerden öyleleri vardır ki, basımından bugüne yüzyıllar geçtiği için mevcudu azalmıştır. Bunlara da özen göstermek gerekir.

Kütüphanelerin süreli yayınlar bölümünde de periyodik eser denilen günlük, haftalık, aylık vb. zamanlarda basılan gazete, dergi, almanak gibi eserler bulunur. Bu eserler de belli bir zamandan sonra ciltlenerek kütüphanelerde okuyucunu hizmetine hazır halde tutulurlar.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

2.2. Alfabetik Kataloglar Bu katalogdaki fişler ya yazar adına ya da eser adına göre hazırlanırlar. Yazar adına göre hazırlanan fişlerde yazar, soyadı kanunundan önceki yıllarda yaşamış (soyadı almamış) ise normal adıyla yazılır. Fuzuli, Nedim, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi (Şekil 1) .Yazarın soyadı varsa önce soyadı, sonra adı yazılır: Uşaklıgil, Halit Ziya; Yurdakul, Mehmet Emin; İlhan, Atilla gibi . Yazar adı birden fazla olan eserler de vardır. Bu durumda yazar sayısı 3'e kadar olanlar yazılır. Üçten fazla olanlar yazılmaz ve bunlar anonim sayılan eserler gibi değerlendirilirler.

Ansiklopediler, kataloglar ve sempozyum bildirilerini ihtiva eden eserler bu gruba girer. Bir eserin üçten fazla çevireni varsa bunlar da anonim eser gibi fişlenirler. Gerçekten yazarı belli olmayan eserler de anonim eserlerdir. Atasözleri, maniler, masallar, destanlar, bazı dinî ve tarihî eserler anonim eserlerdir.

2.3. Sistematik Kataloglar

Okuyucu eserin adını veya yazarını bilmeyebilir. Bir konu üzerinden yola çıkılabilir. Bu düşünceden hareketle, okuyucuya kolaylık sağlaması için kataloglardaki fişler konularına göre de hazırlanır. Dünyada en yaygın olan, Türkiye'de de kullanılan Amerikalı Melvil Dewey'in bulup geliştirdiği ve **Dewey Sistemi** denilen sistem, sistematik katalogun temelini oluşturur. Bu sisteme göre bilgiler on grupta toplanır. Şöyle ki:

000-099 Genel Konular
100-199 Felsefe
200-299 Din (İlâhiyat)
300-399 Sosyal Bilimler
400-499 Dilbilim (Linguistik)
500-599 Nazarî Bilimler
600-699 Tatbikî Bilimler
700-799 Güzel Sanatlar 800-899 Edebiyat
900-999 Tarih-Coğrafya

Bunlar da kendi aralarında alt bölümlere ayrılır, rakamlar verilir. Meselâ dil bahsi 400499 arası idi. 420 Türk Dilini, 430 İngiliz Dilini, 440 Fransız Dilini gösterir. Ülkemiz kütüphanelerinde sistematik kart katalogları hazırlanırken kendi konularımız dikkate alınır.

Kelime katalogları da sistematik kataloglar gibi konulara göre hazırlanır. Ancak bunlarda eserin tam adı değil, önemine göre en önemli kelime veya kelimeler dikkate alınır. Meselâ sistematik katalogda **Nevâdiru'l-Âsâr Fî Mütâla'ati'l-Eş'âr** adıyla yer alan bir eser kelime katalogunda **Nevâdiru'l-Âsâr; Türk Mali Tarihine Toplu Bir Bakış ve Maliyeci Şâirler Antolojisi** adıyla yer alan bir eser de yine kelime katalogunda **Maliyeci Şâirler** kısaltmasıyla yazılabilir.

3. DİZİN (İNDEKS) HAZIRLAMA

İndeks milletler arası bir terim olarak kullanılmakta olup bizde "Dizin" kelimesiyle de karşılanır. Bilimsel eserlerde görülen indeksler, eserlerin sonunda yer alır. İndeks, bir eserde

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

geçen özel adları veya kavramları harf sırasına göre sayfa bilgileri ile birlikte gösteren cetvellerdir. Şahıs adlarında önce soyadı yazılır.

Virgül konduktan sonra da şahsın adı yazılır. İndeksler, başka araştırmacılara kolaylık sağlamak için hazırlanırlar. Ortak bir özel adlar indeksi olabileceği gibi, kişi adları indeksi, eser adları indeksi, yer adları indeksi gibi ayrı başlıklar altında da hazırlanabilir. Eserde geçen kavramları, terimleri veya kelimeleri gösteren indeksler de vardır. Bir eserdeki bütün kelimeleri açıklayan ve geçtiği sayfaları gösteren **İndeks** veya **Dizin** adında müstakil kitaplar da vardır: **Divanu Lûgati't-Türk Dizin**i, TDK Yay.,

3.1. Kişi Adları İndeksi

Ankara, 1972; Kutadgu Bilig III-İndeks, hzl. Kemal Eraslan-Osman F. Sertkaya, Türk Kültürünü Araşt. Enst. Yay., Ankara, 1979. (*Osmanlı Tarihi, C.I, İ. Hakkı UZUNÇARŞILI, Ankara 1982'den özet*).

A

Abaka Han, 14,15,16,18.

Abdal Musa, 531.

Âhi Çelebi, 567,568.

Alp Arslan (Tâceddinoğlu), 298.

B Baba İshak, 9,543.

Bâli Çelebi,567.

Bekir Çelebi,567.

Büyük Konstantin, 469.

Kabile Adları İndeksi A

Abbasiler, 519.

Afyon(Karahisar), 17,27,33,59,63.

Ahlat Kalesi, 7.

Akçaçay, 46.

B Babaeski, 163.

Balıkpazarı, 469.

Belh, 301.

Borlu, 13,14,49

Budin, 220, 421.